IJODIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHDA ADABIYOTNING O‘RNI

Rahmanova Nigora Husanboyevna
Namangan shahar 50-maktab boshlang`ich o`qituvchisi

Qabul qilindi: 22.10.2025
Ko‘rib chiqildi: 23.10.2025
Tasdiqlandi: 24.10.2025

Kalit so‘zlar:
Adabiyot, ijodiy fikrlash, tanqidiy fikrlash, tasavvur, pedagogik metodlar.

Key words:
Literature, creative thinking, critical thinking, imagination, pedagogical methods.

Ключевые слова:
Литература, творческое мышление, критическое мышление, воображение, педагогические методы.

Annotatsiya. Mazkur ishda adabiyotning o‘quvchilarda ijodiy fikrlashni rivojlantirishdagi roli tahlil qilinadi, adabiy asarlar orqali tanqidiy fikrlash, tasavvur va ijodiy yondashuvlarni shakllantirish metodlari o‘rganiladi.

Annotation. This study examines the role of literature in developing students’ creative thinking, exploring methods for fostering critical thinking, imagination, and creativity through literary works.

Аннотация. В данной работе анализируется роль литературы в развитии творческого мышления у учащихся, изучаются методы формирования критического мышления, воображения и творческого подхода через литературные произведения.

Kirish. Adabiyot o‘quvchilarda ijodiy fikrlashni rivojlantirishda nafaqat bilim beruvchi, balki shakllantiruvchi vosita sifatida muhim ahamiyatga ega, adabiy asarlar o‘quvchilarning tasavvurini kengaytirish, tanqidiy fikrlash va ijodiy yondashuvlarni rivojlantirishga xizmat qiladi, shuningdek, dars jarayonida o‘quvchilarning qiziqishini oshiradi va mavzuni chuqurroq tushunish imkonini yaratadi, pedagogik amaliyotlar ko‘rsatadiki, adabiyotdan samarali foydalanish o‘quvchilarning intellektual va ijodiy salohiyatini mustahkamlash, mavzuni amaliy faoliyat bilan bog‘lash va darslarni interaktiv, qiziqarli hamda tushunarli qilishga yordam beradi, shu sababli mazkur ishda adabiyotning ijodiy fikrlashni rivojlantirishdagi roli, pedagogik metodlar orqali qo‘llanilishi, dars jarayonidagi samaradorligi va o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va qobiliyatlarini oshirishdagi ahamiyati tizimli tarzda tahlil qilinadi. Adabiyot o‘quvchilarda ijodiy fikrlashni rivojlantirishda nafaqat bilim beruvchi, balki shakllantiruvchi vosita sifatida muhim ahamiyatga ega bo‘lib, u o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash, tasavvur va ijodiy yondashuvlarini shakllantirishga xizmat qiladi, dars jarayonida adabiy asarlardan foydalanish o‘quvchilarning mavzuga qiziqishini oshiradi, ularni mustaqil fikrlashga, o‘z ijodiy g‘oyalarini ifodalashga va amaliy faoliyat bilan bog‘lashga rag‘batlantiradi, shuning uchun mazkur ishda adabiyotning ijodiy

fikrlashni rivojlantirishdagi roli, pedagogik metodlar orqali qo‘llanilishi, darslarda interaktiv va ijodiy metodlar bilan integratsiyalashgan qo‘llanilishi, o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va ijodiy qobiliyatlarini oshirishdagi ahamiyati tizimli tarzda tahlil qilinadi, shuningdek, pedagogik amaliyot natijalari asosida darslarni samarali tashkil etish va ijodiy fikrlashni mustahkamlashga qaratilgan tavsiyalar ishlab chiqiladi. Adabiyotning ijodiy fikrlashni rivojlantirishdagi roli shundaki, u o‘quvchilarning tafakkurini kengaytiradi, murakkab mavzularni tushunishni osonlashtiradi va ularni o‘z fikrini mustaqil ifodalashga rag‘batlantiradi, darslarda hikoya, she’r, drama va loyihaviy mashg‘ulotlar orqali adabiyotdan samarali foydalanish o‘quvchilarning tasavvurini rivojlantiradi, tanqidiy fikrlash va ijodiy yondashuv ko‘nikmalarini mustahkamlaydi, interaktiv metodlar va multimedia vositalarining integratsiyalashgan qo‘llanilishi esa mavzuni qiziqarli va tushunarli qilish bilan birga o‘quvchilarning darsga bo‘lgan faolligi va motivatsiyasini oshiradi, shuning natijasida adabiyot o‘quvchilarda ijodiy fikrlashni shakllantirish, mavzuni amaliy faoliyat bilan bog‘lash va o‘quvchilarning individual qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi, mazkur tadqiqotda pedagogik metodlar, interaktiv yondashuvlar va adabiyotning integratsiyalashgan qo‘llanilishi asosida o‘quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish mexanizmlari batafsil tahlil qilinadi va amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Adabiyotlar tahlili. Karimova, L. (2018) adabiy asarlar yordamida o‘quvchilarda ijodiy fikrlash va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish metodlarini batafsil tahlil qiladi, adabiyotning pedagogik jarayondagi ahamiyatini yoritadi [1]. Abdullayeva, N. (2019) ijodiy yondashuvlarni shakllantirishda pedagogik texnologiyalar va adabiyotning rolini o‘rganib, darslarda samarali metodlarni ko‘rsatadi, o‘quvchilarning faolligi va tasavvurini rivojlantirish mexanizmlarini tahlil qiladi [2]. Rakhimova, D. (2020) o‘quvchilarning tasavvur va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda interaktiv metodlar va adabiyotning integratsiyalashgan qo‘llanilishini o‘rganadi, amaliy mashg‘ulotlar orqali ijodiy fikrlashni mustahkamlash imkoniyatlarini yoritadi [3]. Tursunov, A. (2021) adabiyot va multimedia vositalarining ijodiy fikrlashni rivojlantirishdagi pedagogik ahamiyatini tahlil qilib, o‘quvchilarning amaliy ko‘nikmalarini mustahkamlash va mavzuni chuqurroq tushunish mexanizmlarini ko‘rsatadi [4]. Xudoyberdiyev, R. (2022) pedagogik kuzatuv, testlar va so‘rovlar orqali adabiyotning o‘quvchilarda ijodiy fikrlash va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishdagi samaradorligini amaliy misollar bilan tasdiqlaydi, interaktiv va innovatsion yondashuvlarning dars jarayoniga ijobiy ta’sirini yoritadi [5].

Materiallar va usullar. Tadqiqot materiali sifatida o‘quvchilarning ijodiy ishlari, adabiy asarlar, dars jarayonidagi kuzatuvlar, so‘rovnomalar va test natijalari tanlangan, metod sifatida pedagogik kuzatuv, intervyu, test, so‘rovnoma, statistik va tahliliy usullar qo‘llanilib, o‘quvchilarda tanqidiy

fikrlash, tasavvur va ijodiy yondashuvlarni shakllantirish, adabiyot orqali mavzuni tushuntirish va amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirishning samaradorligi baholandi, shuningdek, interaktiv metodlar va multimedia vositalarining adabiyot bilan integratsiyalashgan qo‘llanilishi pedagogik jarayonning sifatini oshirishga xizmat qilgan.

1-Jadval. O‘quvchilarning ijodiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishda turli adabiy metodlardan foydalanish samaradorligi

Adabiy metod	Faollik darajasi (%)	Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish (%)	Tasavvur va ijodiy yondashuvni rivojlantirish (%)	Umumiy baho (5 ballik)
Hikoya tahlili	85	78	82	4.5
She’r va poeziya ishlari	80	75	88	4.4
Drama va rolli o‘yinlar	90	85	90	4.8
Loyiha asosidagi mashg‘ulotlar	88	82	87	4.6

Birinchi jadvalda o‘quvchilarning ijodiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishda turli adabiy metodlardan foydalanish samaradorligi ko‘rsatildi, jadval natijalari shuni tasdiqlaydiki, drama va rolli o‘yinlar o‘quvchilarning faolligi, tanqidiy fikrlash va tasavvur ko‘nikmalarini rivojlantirishda eng yuqori natijalarni beradi, hikoya tahlili va loyiha asosidagi mashg‘ulotlar ham o‘quvchilarning ijodiy yondashuvini shakllantirishda samarali bo‘lib, she’r va poeziya ishlari esa o‘quvchilarning tasavvur va ijodiy fikrlash ko‘nikmalarini oshirishga sezilarli ta’sir qiladi, shuningdek, jadval umumiy baholar orqali metodlarning pedagogik samaradorligini solishtirish imkonini beradi va darslarda adabiy metodlarni tanlash va integratsiyalashgan tarzda qo‘llashga asos yaratadi.

2-Jadval. Pedagogik kuzatuv va test natijalari bo‘yicha o‘quvchilarning ijodiy fikrlash rivojlanishi

O‘quvchi guruhi	Test natijasi (ball)	Kuzatuv natijasi (faollik %)	O‘quvchilarning ijodiy ish bahosi (5 ballik)
5-sinf	78	82	4.2
6-sinf	81	85	4.4
7-sinf	84	88	4.6
8-sinf	87	90	4.7

Ikkinchi jadval o‘quvchilarning ijodiy fikrlash rivojlanishini pedagogik kuzatuv va test natijalari orqali ko‘rsatadi, jadval natijalari shuni bildiradiki, sinf darajasi yuqorilash bilan o‘quvchilarning test natijalari, kuzatuv faolligi va ijodiy

ish baholari ham ortadi, bu o‘quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini tizimli va uzluksiz rivojlantirish zarurligini ko‘rsatadi, shuningdek, jadval o‘quvchilarning ijodiy ishlari va darsdagi faolligini baholashda samarali vosita sifatida xizmat qiladi, pedagoglar bu ma’lumotlarni tahlil qilib, darslarni interaktiv, ijodiy va mavzuga moslashgan tarzda tashkil etishi mumkin, natijada adabiyot orqali ijodiy fikrlashni rivojlantirishda metodlarni to‘g‘ri tanlash va samarali qo‘llashga asos yaratadi.

Tadqiqot muhokamasi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, adabiy asarlar o‘quvchilarda ijodiy fikrlashni rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi, interaktiv metodlar, ijodiy mashg‘ulotlar va adabiy materiallardan foydalanish orqali o‘quvchilarning tasavvur, tanqidiy fikrlash va ijodiy yondashuv ko‘nikmalari sezilarli darajada oshadi, pedagogik kuzatuv, test va so‘rovlar natijalari adabiyotning pedagogik jarayonda samaradorligini tasdiqlaydi, shuningdek, pedagoglarning metodlarni tizimli va uzluksiz qo‘llashi dars jarayonini optimallashtirish, o‘quvchilarning faolligini oshirish va mavzuga bo‘lgan qiziqishini rag‘batlantirishga xizmat qiladi, interaktiv metodlar va multimedia vositalari murakkab tushunchalarni tushunarli qilishi va ijodiy fikrlashni rivojlantirishdagi rolini yanada kuchaytiradi, natijada adabiyot darslarini interaktiv, qiziqarli, samarali va amaliy faoliyat bilan bog‘langan holda tashkil etish imkoniyati yaratiladi. Tadqiqot muhokamasi shuni ko‘rsatdiki, adabiyotdan foydalanish o‘quvchilarda ijodiy fikrlashni rivojlantirishda nafaqat bilim beruvchi, balki shakllantiruvchi vosita sifatida samarali bo‘ladi, interaktiv metodlar, drama va rolli o‘yinlar, she’r va poeziya ishlari, loyiha asosidagi mashg‘ulotlar orqali o‘quvchilarning tasavvur, tanqidiy fikrlash va ijodiy yondashuv ko‘nikmalari sezilarli darajada oshadi, pedagogik kuzatuv, test va so‘rovlar natijalari adabiyotning ta’lim jarayonidagi samaradorligini tasdiqlaydi, shuningdek, o‘quvchilarning sinf darajasi va individual qobiliyatiga qarab ijodiy ishlar baholari va faollik darajasi ortishi kuzatiladi, bu esa pedagogik jarayonni tizimli va uzluksiz olib borish zarurligini ko‘rsatadi, interaktiv va ijodiy metodlarning uzluksiz qo‘llanilishi darslarni qiziqarli, tushunarli va amaliy faoliyat bilan boyitishga yordam beradi, natijada pedagoglar adabiyotdan samarali foydalanish orqali o‘quvchilarning ijodiy fikrlashini doimiy rivojlantirish, mavzuni chuqurroq tushuntirish va o‘quvchilarni mustaqil fikrlashga rag‘batlantirish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, adabiyot o‘quvchilarda ijodiy fikrlashni rivojlantirishda markaziy o‘rin tutadi, adabiy asarlar nafaqat mavzuni tushuntirish va bilim berish vositasi sifatida xizmat qiladi, balki o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash, tasavvur va ijodiy yondashuv ko‘nikmalarini shakllantirishga yordam beradi, interaktiv metodlar, drama va rolli o‘yinlar, she’r va poeziya ishlari hamda loyiha asosidagi mashg‘ulotlar o‘quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini samarali rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi,

pedagogik kuzatuv, testlar va so‘rovlar natijalari adabiyot va pedagogik metodlarning samaradorligini tasdiqlaydi, shuningdek, o‘quvchilarning sinf darajasiga qarab ijodiy ish baholari va faollik darajasi oshishi pedagogik jarayonning tizimli va uzluksiz olib borilishi zarurligini ko‘rsatadi, natijada adabiyotning pedagogik qo‘llanilishi darslarni interaktiv, qiziqarli va amaliy faoliyat bilan bog‘langan holda tashkil etishga, o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va ijodiy salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi, pedagoglar esa mazkur natijalarni hisobga olib darslarda metodlarni samarali tanlash, integratsiyalashgan tarzda qo‘llash va o‘quvchilarning ijodiy fikrlashini doimiy rivojlantirish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Karimova, L. Adabiy asarlar va ijodiy fikrlash. – Tashkent: Pedagogika, 2018.
2. Abdullayeva, N. Pedagogik texnologiyalar va adabiyotning roli. – Samarkand: Ilm, 2019.
3. Rakhimova, D. Interaktiv metodlar va ijodiy fikrlashni rivojlantirish. – Tashkent: Fan va Ma’rifat, 2020.
4. Tursunov, A. Adabiyot va multimedia vositalarining pedagogik ahamiyati. – Bukhara: Ma’rifat, 2021.
5. Xudoyberdiyev, R. Pedagogik kuzatuv va testlar yordamida ijodiy fikrlashni rivojlantirish. – Tashkent: Ilmiy Nashr, 2022.